- جۆرەکانی توێژینەوەی زانستی بەپێی ناوەڕۆك و شێواز
  - **مێژوویی**
  - **وەسفی**
  - **ئەزموونی**
- کێشەکانی بەردەم توێژینەوەی زانستی و چۆنیەتی چارەسەر کردنی
- ئەو سەرچاوانەی کەلەتوێژینەوەی زانستی بەکاردێت لەڕووی گرنگیەوە
- جۆرەکانی سەرچاوە لە توێژینەوە
  - نوسراو
  - زارەکی
  - وێنەیی
  - بیناسازی
  - ماددی یان کەرەستەیی
- چۆنیەتی هەڵسەنگاندنی بەڵگەنامە مێژوویەکان ——— هەڵسەنگاندنی دەرەکی و ناوەکی

جۆرەکانی توێژینەوەی زانستی بە پێی ناوەڕۆك و شێواز :

یەکەم : مێژوویی :-

" مرۆڤ ڕۆڵەی ڕابردوو و دایکی داهاتووە لەبەر ئەمە ئەگەر مرۆڤ ڕابردووی خۆی بەباشی نەناسێت لە تێگەیشتنی ڕاستەقینەی ئەمڕۆش بێ توانا دەبێت ".

مێژوو بەشـــێکە لە پڕۆســـەی فێربوون کە ئەرکی خوێندنەوە و نووســـینەوەی ڕابردووی هەیە. ئامانجی ســـەرەکی توێژینەوەی مێژوویی هەوڵدانە بۆ دۆزینەوە و ئاشـــکراکردنی ئەو ڕاســـتیانەی کە لە ڕابردوو ڕوو یان داوە، لەبەر ئەمە

توێژینەوەی مێژوویی جۆرێکە لە توێژینەوە کە لەسەر بابەتێکی دیاریکراو کە لە ڕابردوو و لە قۆناغێکی زەمەنی دەست نیشانکراو ڕووی داوە، ئەنجام دەدرێت. ئەم جۆرە لە توێژینەوە بە کەڵك وەرگرتن لە بەڵگەنامە باوەڕپێکراوەکان ئەنجام دەدرێت لەبەر ئەوەی بتوانێت لەم ڕێگەیەوە تایبەتمەندیە گشتی و هاوبەشەکانی ڕووداو و دیاردە مێژوویەکان دیاری بکات و هۆکارەکانی ڕوودانی ئەم ڕووداوانە باس بکات. وەکو هۆکارەکانی سەرهەڵدان و لەناوچونی دەوڵەتێك.

" ئەلڤین تۆفلێر "(Al v i n T o f l e r) لە کتێبی " شەپۆلی سێیەم " لە ڕێگەی خوێندنەوە مێژوویەکانی توانی تیۆری "کامڵبوونی کۆمەڵایەتی و مێژووی کۆمەڵگاکان " بخاتە ڕوو ، ئەو ژیانی مرۆڤایەتی لە سەرەتاوە تاوەکو ئەمڕۆ بۆ سێ شەپۆل دابەش کرد :

1. شەپۆلی یەکەم : قۆناغی کشتوکاڵیە کە شارستانیەتی کشتوکاڵی لەم سەردەمە دروست دەبێت. لانکەی ئەم قۆناغە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و نێوان دوو زێکە یان بەینونەهرەینە.

2. شەپۆلی دووەم : قۆناغی پیشەسازیە. لانکەی ئەم قۆناغە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوروپا .

3. شەپۆلی سێیەم : قۆناغی سەروو پیشەسازیە کە لانکەی ئەم قۆناغە ئەمریکایە .

بە پێی ئەم تیۆریە دەتوانین ئەم گریمانەیە بخەینە ڕوو کە : " ڕۆژی شارستانیەتی مرۆڤایەتی لە ڕۆژهەڵاتەوە سەری هەڵداوە و لە ڕۆژئاواش ئاوا دەبێت ".

- کێشەکانی بەردەم توێژینەوەی مێژوویی :

1. ئامادە نەبوونی توێژەر لە گۆڕەپانی ڕووداوەکان. بەم شێوەیە توێژەر ناتوانێت بگۆڕەکان دەستکاری و کۆنترۆڵ بکات یان ناتوانێ خۆی بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ زانیاری و بەڵگەنامەکان کۆبکاتەوە .

2. لەبەر دەست نەبوونی هەموو بەڵگەنامەکان. چونکە توێژەر ناتوانێ هەموو ئەو بەڵگەنامانەی کە بۆ توێژینەوەکەی پێویستیەتی ئامادە بکات و کۆیان

بکاتەوە، لەم بارودۆخەدا توێژەر بە مەبەســتی تەواوکردنی زانیاریەکانی ڕوو لە گومانی تایبەتی خۆی دەکات .

3. هەموو سەرچاوەکان جێگای متمانە نین وەکو ئەو قسانەی کە پشتاوپشت پێمان گەیشتووە .

- چۆنیەتی چارەسەرکردنی کێشەکان :

1. تاوتوێ کردنی بەڵگەنامەکان :- توێژەر دەبێت بەڵگەنامەکان تاوتوێ بکات لەبەر ئەوەی توێژینەوەکەی لەسەر بەڵگەنامە باوەڕ پێکراوەکان دابڕێژێت .
2. بەڵگەنامەکان کەم و کورتیان تێدا نەبێت :- بەو مانایەی هەتا ئەو جێگایەی دەرەخســێت توێژەر ئەو بەڵگەنامانە کۆبکاتەوە کە هیچ کەم و کورتیەکی تێدا نەبێت و بتوانێت بەم شــێوە یە پەیوە ند یەکی لۆژیکی لە نێوان بەڵگەنامەکان دروست بکات .
3. پاراســتنی بێلایەنی :- بەم مانایە توێژەر توێژینەوەکەی لە بۆچوونەکانی خۆی بپارێزێت و لە ڕێگەی بەراورد کردن لە نێوان بەڵگە نا مە کان و

شـیکردنەوەی لۆژیکی بۆیان کەم و کورتی و بۆشـایی نێوان بەڵگەنامەکان پڕبکاتەوە .

- ئەو سەرچاوانەی کە لە توێژینەوەی مێژوویی بەکاردێت لە ڕووی گرنگیەوە :

1. سـەرچاوەی نوسـراو : بریتیە لەو بەڵگەنامانەی کە نوسـراون وەك (کتێب - گۆڤار - ڕۆژنامە - ژیاننامە - ڕەگەزنامە - ڕای دادگاکان - وەســیەت نامە - پەیماننامە - ڕاپۆرتی فەرمی – یاداشـتی ڕۆژانە - نوسـراوێك کە زۆر کۆن بێت .....) ، کە زۆربەی تاکەکان یان خۆیان نوســیویانە یان کەســێك لەوێ بووە و نوسیویەتی .
2. ســـەرچاوەی زارەکی :- بریتیە لەو ســـەرچاوانەی کە پشـــتا و پشـــت گوازراونەتەوە واتە لە جیلێکەوە گەیشـــتوە بە جیلێکی تر. کەواتە بۆتە بەشـێك لە بیرەوەریەکانی خەڵك وەك (مەتەڵ – فۆلکلۆر – داب و نەریتی نەتەوەیی – ئەفســـانە - وتووێژ - نوکتە - هۆنراوە - مۆســـیقا) کە هەموو ئەمانە بیستراون پاشان باسکراون یان بە شریت تۆمار کراون .

3. سـەرچاوەی وێنەیی : ئەم سـەرچاوانە لە قۆناغەکانی دوایی و پاش داهێنانی ئامێرەکان یان ئامێرە پێشـکەوتوەکان لە بواری وێنەگرتن وەك وێنە و ڤیدیۆ گەشـەیان کردووە کە لە ڕابردوو ئەم سـەرچاوانە سنووردار بوونە واتە لە سـنووری تابلۆ کێشـراوەکان تێپەڕیان نەکردووە بەڵام لە سەردەمی خۆمان ئەو سەرچاوانە گەشەی زۆریان کردووە و بە دڵنیاییەوە لە داهاتوو گەشـەی زۆرتر دەکەن وەکو (وێنە - فیلمی دۆکیۆمێنتاری – نەخشە - ئەو وێنانە کە لە ڕێگەی مانگی دەستکردەوە دەگیرێن) .

4. سـەرچاوە لە جۆری بیناسـازی : ئەو سـەرچاوانە ئاواژە بەو بینایانە دەکەن کە لە قۆناغە مێژوویەکان درو ست کراون و هێشتا ئا سەواریان ماوەتەوە. کەواتە زانیاری زۆر باشـیان تێدایە دەربارەی سـەردەمی خۆیان وەکو (کۆشـکەکان – پردەکان – شـەقامەکان – بەردی سـەر گۆڕەکان – زیارەتگاکان – قەڵاکان ....).

5. سـەرچاوەی ماددی یان کەرەسـتەیی : ئەم سـەرچاوانە لە قۆناغە مێژوویەکان ماونەتەوە، کۆنەوار نا سان بە شیکردنەوە بۆ ئەم سەرچاوانە دەتوانن تایبەتمەندیەکانی ئەم قۆناغە دیاری بکەن وەکو (قاپ و قاچاغ –

کەرەستەی کشتوکاڵی – کەرەستە دەستکردەکانی ناو ماڵ – جل و بەرگ – سکە - پەیکەر – کەرەستەی مۆسیقا – گۆزە - ئێسکە پەیکەر).

- چۆنیەتی هەڵسەنگاندنی بەڵگەنامەکان لە توێژینەوەی مێژوویی :

بۆ ئەوەی بزانین تا چەند دەتوانین پشـــت بە بەڵگەنامەکان ببەســـتین و تا چەند بەڵگە نامە کان جێی متمانەن دەبێت هەڵســـەنگا ندن بۆ بەڵگە نامە کان بکەین ئەمەش بە دوو شێواز دەبێت:

1. هـەڵســـەنگـانـدنی دەرەکی : توێژەر ڕاســـتی و بوونی ڕەســـەنـایـەتی بەڵگەنامەکان تاوتوێ دەکات واتە ئایا ئەو بەڵگەنامانە لە ڕاستی نزیکە یان دوورە ؟ ئایا ئەگەری هەیە بەڵگەنامەکان تەزویر بێت ؟ کەواتە توێژەر دەبێت بەڵگەنامەکان لەگەڵ بەڵگەنامەکانی دیکە بەراورد بکات. بۆ نمونە دەبێت دوای هەڵســەنگاندنی (واژوو – مۆر – جۆری دەســتخەت – جۆری کاغەز – جۆری مەرەکەبی بەکارهاتوو – چۆنیەتی نووسـین .....) لە ڕاسـت و دروستی و ڕەسەنایەتی ئەو بەڵگەنامەیە دڵنیا ببێتەوە .

2. هەڵســـەنگاندنی ناوەکی : پاش هەڵســـەنگاندنی دەرەکی و دڵنیابوون لەو بەڵگەنامانەی کە پەیوەندی بە بابەتی توێژینەوەکە هەیە هەڵســـەنگاندنی ناوەکی بەڵگەنامەکان دەســـت پێ دەکات. ئایا زانیاریەکان دروســـتن و وێنەیەکی ڕاســـت و دروســـتی ڕووداوەکە بە ئێمە دەدەن ؟ ئایا ناوەڕۆکی بەڵگەنامەکان لەگەڵ ئەو بەڵگەنامانەی پێشتر سەلمێنراوە یەك دەگرنەوە ؟ ئایا بەڵگەنامەکان لە ژێر فشار و مەترسی دروست نەکراوە ؟

بە شێوەیەکی گشتی هەڵسەنگاندنی ناوەکی و دەرەکی کارێکی زەحمەتە هــەروەهــا هەوڵ و مــانــدو بو نێکی زۆری دەوێــت ، بــەڵام بۆ ئــەوەی توێژینەوەیەك ئەنجام بدەین کە لە ڕووی زانســـتیەوە نرخی هەبێت هیچ ڕێگا چارەیەکی ترمان نیە جگە لەوەی ئەم هەڵســـەنگاندنانە ئەنجام بدەین بە پێچەوانەی ئەمەوە توێژینەوەکەمان بەهایەکی زانستی نابێت .